Pavel Kohout
O ničem a o všem
Krátká čtení 1975–2008

PISTORIUS & OLŠANSKÁ
ACADEMIA
2008

© Pavel Kohout, 2008

ISBN 978-80-87053-15-7 (Pistorius & Olšanská)
ISBN 978-80-200-1588-4 (Academia)

TŘIATŘICET

let uběhne na jaře 2008 od dvou historických schůzek hrstky tehdy zakázaných českých spisovatelů střední generace, kteří spřízněni volbou svého odporu vůči totalitní moci se časem stali i věrnými přáteli.

V Seminářské zahradě na Strahově si leže v trávě posteskl Ludvík Vaculík, jak velice mu chybí, že nesmí napsat do novin ani črtu o příchodu jara, který považuje pokaždé za událost roku. Pod Železničním mostem u pražského Vyšehradu jsme se krátce nato on, Ivan Klíma, Alexandr Kliment, Jan Trefulka, Milan Uhde a já dohodli, že si budeme po řadě s průklepy psát a vzájemně posílat poštou krátké fejetony, jaké bychom za normálních okolností psali do novin, kdybychom směli.

Úvodní Vaculíkův text s titulem Jaro je tady! vyšel v poštovních schránkách prvních spřízněnců s datem 17. března 1975, můj následný velikonoční s názvem Hody hody doprovody o týden později. Do korespondenční hry se spontánně zapojovali další zájemci, a tím skoro geometricky stoupal počet autorů i jim blízkých čtenářů, kteří si obdržené texty opisovali s maximálním počtem průklepů a zasílali je dalším opisovačům. Pardubický archiv StB dokumentuje stále větší rozhořčení potlačovacího aparátu, který proti téhle mravenčí aktivitě – ve smyslu právě uzavírané helsinské dohody navíc i legální – nenalezl právní ani technické prostředky, jak jí zabránit.

Během dvanácti měsíců tak jako papírové vlaštovky obkroužilo zemi dvaačtyřicet textů od čtyřiadvaceti autorů, a fejeton se pak už stal pevnou součástí „paralelní kultury" až do trapného konce režimu. Postupně inspiroval i mladší ročníky ne-

závislých duchů k vlastní literární a ediční činnosti. A když se zhroutil celý Tábor podvodného míru a falešného socialismu, staly se a zůstaly ty literární miniatury osvědčeným nářadím při hledání ztracených způsobů civilizovaného soužití lidí.

Výběr z mých, které ze samizdatu přešly do exilových tiskovin a pak i do různých novin znovu svobodné vlasti, chce být jejich malou galerií, dokumentující, jak se za těch třiatřicet let vyvíjely dějiny, myšlenky i jazyk. Některé variace na stejné téma nejsou projevem senility, ale znepokojení nad tím, jak společnost svobodných a sytých rychle ztrácí paměť a instinkty.

Protože matka moudrosti – osobní zkušenost – je bohužel nepřenosná a nechrání tedy potomky před opakováním chyb nezkušených předků, zbývá naděje skrytá v poselství o kapce, která nehloubí kámen silou, ale stálým dopadáváním. Těchhle 130 kapek o ničem a o všem – to je můj příspěvek k dešti odplavujícímu zapomnění.

Pavel Kohout 1. 1. 2008

Hody hody doprovody

Došla mi petice, v níž přítel Vaculík nadřazuje lunární svátky kalendářním. Ovšem: venkovan! Jaro mu ohlásí vůně mrvy, léto sena, podzim slivovice, zima je, když mu nic nevoní. Déšť mu raportují žížaly, svítání kur, šírání žáby a jiné potvory. Takový se pak neztratí ani ve světě: poslouchá v rádiu všelijaké předpovědi a ví své. Dobré je být odněkud.

Ale co my z města? Benzin smrdí v létě jako v zimě, v rozhlase ráno i večer stejná muzika a lunu našinec nestřehne, musí mít oči v hrsti, aby do něčeho nevlít. To pro nás městské, příteli, vymysleli kalendář a dobře udělali! Jak bychom si jinak poradili třeba s tím vrtkavým svátkem, který se courá od března do dubna, protože tancuje, jak mu píská měsíc.

A co vůbec s ním u nás ve městě? Smluvit se na mrskačku? Vynášet průvodem smrtku? Kdoví, jak by se to tu chápalo. Ó ne, my máme své svátky a víme z novin, kdy, jak a s kým je slavit.

O Velikonocích se mě zmocňují rozpaky. Jako když odpadne škola a nikdo nic kloudného nevzkáže, máte volno a šmytec. Co dělat? Držet půst? Ukázat se v kostele? To je i ateistovi vůči Bohu trapné. Křesťanský svátek se nedá slavit bez víry.

Jenže poctivému občanu to nedá, chtěl by se aspoň ze slušnosti zapojit, projevit dobrou vůli. Dát tomu jakýs takýs obsah. A co zbývá, když k přírodě daleko a k nebesům ještě dál? Zas jenom člověk. Rok co rok otvírám bibli (Kralická, r. v. 1940, obdržel ke konfirmaci od br. far. Čapka a br. vik. Foltýna, ještě když jsem věřil, na co už dávno nevěřím, a nevěřil, čemu jsem

uvěřil později a na co už zase nevěřím, když jsem na závěr programu dospěl k Marxově důvěře v pochybování) a rok co rok víc vzpomínám jednoho muže.

MATOUŠ 21/8. Mnohý pak zástup stlali roucha svá na cestě, jiní pak ratolesti z stromů sekali a metali na cestu.

21/9. A zástupové, kteříž s předu i s zadu šli, volali, řkouce: Hosanna synu Davidovu. Požehnaný, kterýž se béře ve jménu Páně.

Šly-li zástupy, můj muž musel být při tom. Už slyšel o činech Proroka, už se mu donesla jeho slova, jakoby vyvřelá z vlastní duše. Ústní podání posouvá jejich význam, každý přidechne své zbožná přání. „Dejtež tedy, co jest císařovo, císaři, a co jest Božího, Bohu," znělo poselství. Můj muž má po krk nejen Piláta, který představuje římskou moc, ale i Kaifáše, který ztělesňuje židovskou bezmoc, a proto slyší i dává dál „Ve jménu židovského Krále pryč s Římem!" Vyvádí ženu i své ratolesti, aby spolu s ním sekaly a metaly ratolesti stromů, a když spatří Proroka na oslátku, je tolik pohnut, že mu postele cestu svým rouchem.

Několik opojných dnů se konají zázraky, chrám Páně přestává být peleší lotrovskou a přední kněží ve veřejných disputech nadějně upozaděni. Můj muž už jen očekává s každým kuropěním signál rohů a kotlů, že i legie táhne k římskému ďasu. Konečně! Ryk a jek ho vyženou k paláci protektora a co, zmaten, spatří? Vprostřed stráží, římských i židovských, ztlučen a zkrvaven jeho Prorok. Pak mého muže osloví sám veliký Pilát.

MAREK 15/9. Chcete-li, propustím vám krále židovského?

15/10. Nebo věděl, že jej z závisti vydali přední kněží.

15/11. Ale přední kněží ponukli zástup, aby jim raději propustil Barnabáše.

Můj muž byl při tom a teď je v tom. Co počít? Zůstati věren? Slušelo by se! To jeho naděje byla vyslovena těmi omlácenými ústy a víc: nevedla snad cesta k tomuto mučednictví po jeho rouchu? I žena a děti byly při tom. Ale! Avšak! Právě že! Nemusí pomýšlet především na ně? Ta legie nevyhlíží, že by někam

spěchala. A kdyby – i kněží velí kopím, ne tupějším římských. Co když ho některý spatřil sekat a metat ratolesti... co když si zahlédne na jeho ratolesti – hle! vizte! hadí plémě toho, který stal roucho... A byl to vůbec Prorok...? Může Prorok končiti takto bídně...?? A proč jediný, kdo ho tahá z bryndy, je ten zkurvysyn Pilát...???

JAN 19/14. I řekl Židům: Aj, král váš.
19/15 Oni pak zkřikli: Vezmi, vezmi, ukřižuj jej.

Na to už se můj muž, dá rozum, dívat nejde. Je slušný člověk. A účast dobrovolná. Ženě i dětem praví sklíčen: Byl-li to lotr, pomoz a odpusť mu Bůh; a byl-li snad, nedej Bože, skutečně Božím synem, svede si pomoci sám a odpustí nám hříšným!

Tak a podobně já, městský člověk, myslím o Velikonocích. A že jsem býval básník, přimyslím i sloku:

Hej hody hody doprovody
po vodě splývá smrtka-vích
a nové zrady nesou vody
hej vody vody nepohody
k vrtkavým svátkům vrtkavých

(Praha, v pondělí před prvním úplňkem jara)

24. 3. 1975, samizdat
P. S. 2008: ***Jeden z první dvojice textů, jimiž začala „akce Fejeton", jak ji pokřtila Státní bezpečnost. Odpovídal na text Ludvíka Vaculíka Jaro je tady!***

Chilští koniášové

Už dlouho čtu v našich novinách zprávy, které mě znepokojují. Na světě se zřejmě dějí hrozné věci. Jsem rád, že u toho nejsem.

Poslední informaci uveřejnil deník Práce 24. července t. r. pod názvem Chilští koniášové. Mimo jiné se v ní praví:

„V těchto dnech vydalo tzv. politické oddělení junty v přístavním městě Valparaisu příkaz, aby byly vyřazeny další školní učebnice. Ultrareakční deník El Mercurio otiskl informaci, podle níž vojenský úřad uvedené provincie zakázal oběh a používání dvou učebnic humanitních věd pro 7. ročník a učebnice španělštiny pro 8. ročník. V příkazu se praví, že ‚obchody a sklady, kde se tyto knihy nalézají, musejí je spálit ve lhůtě ne delší sedmi dnů'. Třetí kniha, která má být spálena, se jmenuje Cestujeme se slovy – velmi účinný výklad o španělském jazyce. Autoři však ve své práci zastávají názory, jež jsou s mentalitou vládnoucí generality neslučitelné."

Člověka přepadne hned několik obav:

Co když chilští koniášové rozšíří svůj příkaz i na další učebnice pro další ročníky?

Co když jej rozšíří i na oblast krásné literatury a zakážou celá díla tuctů autorů, protože zastávali odlišné názory jako občané?

Ale dál: co když chilští koniášové postřehnou, že informace, kterou uveřejnil ultrareakční deník El Mercurio, škodí jejich prestiži? Co když uloží i ultrareakčním deníkům mlčení, začnou zakazovat knihy potají a Chilany, kteří se ve své bezmoci obrátí k soudu světa, zavřou pro hanobení Chile v zahraničí?

Co když chilští koniášové zjistí, že pálení knih přímo v obchodech a skladech nejen rozšiřuje okruh nežádoucích svědků, ale navíc neskýtá záruku, že budou skutečně spáleny? Co když je dají z obchodů a skladů svážet do ústřední stoupy, kde budou tajně ničeny skupinkou specialistů za pomoci špičkové techniky?

A co když – až vyčistí obchody a sklady – obrátí svou pozornost i na knihy, které mají občané doma? Nelze k nim snad lehce získat přístup s pomocí prokurátora, třeba pod záminkou, že se hledají praví autoři dopisů komunisty Luise Corvalána?

A co když budou přitom zabavovat dokonce i rukopisy? Nemají snad před očima čerstvý příklad ugandského generála Amina??

„Dalším problémem pro juntu," pokračuje Práce, „jsou časo-

pisy a periodické publikace. Téhož dne, kdy se generálové chopili moci, byly zakázány deníky Lidové jednoty: El Siglo, Puro Chile, časopisy jako Punto Final a dlouhá řada jiných. Souběžně s nimi byla uvalena cenzura ještě na řadu kubánských a jihoamerických, hlavně peruánských publikací. Zpočátku nesměly do Chile ani takové časopisy jako Newsweek, Time, Washington Post nebo francouzský Le Monde, L'Express a mnohé italské liberální týdeníky."

Nad tím ovšem zůstává rozum stát úplně a jen slabou útěchou je poslední věta odstavce v Práci:

„Pod nátlakem chilských novinářů, kteří zůstali v redakcích, musela junta povolit – a periodika jako Le Monde, Newsweek a jiné, označované za ‚antichilenas', jsou už na stáncích."

Bože, ale co když se chilským koniášům povede vyčistit i redakce, že v nich zbudou jen novináři nátlaku neschopní anebo schopní všeho? Nehrozí nebezpečí, že všechna liberální periodika ze stánků zase zmizí? Co když pak zbude milionům Chilanů jako jediný zdroj informací jen El Mercurio a podobné ultrareakční listy?

„Zpočátku," píše Práce dále, „si muži junty dávali pozor i na ty časopisy, v nichž se objevovala málo oblečená děvčata. Správná diktatura je cudná diktatura. Ale většina tiskáren je v soukromých rukou a jejich majitelé vydávají proto, aby prodávali, takže Pinochetova morálka byla postavena na hlavu. Nelze-li publikovat věci politické, je třeba dávat aspoň snímky, které udržují rentabilitu. Junta si právem vysloužila přezdívku ‚sexy dictadura', a to i přesto, že se hlásí ke katolickým zásadám mravnosti. Zato tím přísnější je na politické texty: novinám nedovolila přetiskovat názory zahraničního tisku o tom, co se o Chile mluví, myslí a píše v zahraničí."

To je ovšem otřesné a ještě otřesnější je, že nikdy není tak zle v diktatuře, aby nemohlo být hůř. Vždyť stačí, aby si chilští koniášové uvědomili, že oni ty neprodané výtisky neplatí, a proto mohou nejen zakázat snímky málo oblečených děvčat, ale i zatrhnout činnost zpěváčkům, kteří si neostříhají vlasy, herečkám, které nenosí podprsenku atd. atp.

A stačí, aby ze zahraničního tisku povolili citovat jen místa, kde zahraniční tisk cituje je.

„Podobně," podle zprávy Práce, „postupuje junta i v oblasti filmového umění. Domácí produkce je téměř zcela ochrnuta, takže zlaté časy prožívá importovaný film. Velké pozornosti se pochopitelně těší filmy krimi a detektivky."

Co chybí, aby chilské koniáše napadlo, že učiní nejlíp, přivedou-li domácí produkci ze stavu ochrnutí do stavu nadprodukce, kdy se na nízké úrovni tvorby budou podílet ze strachu či za úplatu někdejší tvůrci významných snímků? Stačí, aby byly současně importovány hlavně špatné filmy; to vyvolá dojem, že domácí produkce dosahuje opět světové úrovně.

„Junta," končí burcující článek v Práci, „se už nebojí sexu, ale mnohem horšího – vlastního přežití, má obavy o svou fyzickou existenci."

Poněkud kostrbatá čeština, zaviněná nejspíš překladem ze španělštiny, tlumočí nicméně i poselství naděje; je v tom, že chilští koniášové, postrádající rutinu svých evropských prapředků, přehlédli zatím naštěstí mnoho skulin, ze kterých může chilská kultura, vzdělanost a informovanost prozařovat pučistické temno.

28. 7. 1975, samizdat
P. S. 2008: ***v předvečer zakončení Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, kdy cenzura v ČSSR dosáhla vrcholu***

Bebra

Když jsem 1. srpna sledoval v televizi, jak 35 prezidentů, premiérů a prvních tajemníků podepisuje dokument o evropském míru, řekl jsem si, že je v tom nenechám. Aby mi jednou nevyčetli, že dva roky pilovali epištolu o volném pohybu a já se pak ani nehnul. Příští úterý jsem si požádal a přespříští pátek přibyl do Lucernu, tak snadné to bylo. Duch Helsinek (není on příbuzný Hamletova otce?) mě nesl i dál: začátkem září do Vídně. Vpolou října do Němec. A jeho koncem do Bebry.

Nutno říci něco o mých setkáních na těch cestách. Tak například jsem se o přestávce koncertu skoro pohádal se ženou,

že toho pána vedle nás jsem nikdy neviděl; pak mě představili; byl to švýcarský prezident a viděli jsme ho v televizi hned vedle našeho prezidenta, v Helsinkách. Potkal jsem spolkového ministra vnitra; předsedal slavnostní tabuli po mé premiéře, snad z pověření našeho ministra, který má také rád kumštýře. Potkal jsem Heinricha Bölla; měl laskavé oči bernardýna, lil nám vlídné francké víno a shodli jsme se, že nejlíp je na život připraven člověk ten, který má jako my roztržitou choť. Měl jsem kupu zajímavých setkání. Ale v Bebře jsem potkal čas.

Nutno říci něco o Bebře. V německých automapách buď chybí nebo se hledá lupou, což každý může zkusit. Není centrem obchodu, baštou stran ani sídlem uměn. Hnízdo, řeklo by se. Ale musí přes ně každý, kdo směřuje od chladných moří k teplým či od zlých Němců k hodným – i zpět. Stovky vlaků, osobních i nákladních, staví právě tu, aby tisíce lidí a tun z východu a západu mohly zabočit na sever, jih – i naopak.

Přijeli jsme motorákem z Kasselu a čekali na peronu, až se přižene Inter-City-Zug Hamburg-München; třicet minut nám nestálo za trmácení k bufetu. Nejdřív asi tři vlaky vyvrhly po tuctu pasažérů, kteří se propadli do podchodů. Pak bylo nečekaně mrtvo, s šelestem lístkových hodin. Má žena vydobyla z obstarožního automatu obstarožní cucací bonbony, usedla na lavičku a jako vždycky v podobné situaci usnula. Neměl jsem knihu ani noviny a v dohledu nic, oč opřít myšlenku. Jako vždy v podobné situaci mě zachvátila panika. Panebože, sténal jsem v duchu, dej, ať mžiknu a vlak je tu a popojedem k cíli, aby mě nezahltila nuda, amen.

Vzápětí mě zahltil čas. Je-li vzduch kolem vysílačů protkán vlnami, které umí stěhovat i obrazy, proč pochybovat, že bod, kterým se řítí kolony strojů a pluky mozků, poháněné hodinkami, je obklopen silovým polem času? Uviděl jsem den, jako je tento, ukotvený v malátném slunci babího léta, kdy tu místo kolejí rezla přeslička a od ní dopředu k pouhému slovu Bebra bylo dál než zpět k ledovcům. A uviděl jsem den, jako byl tento, kdy železnice bude památka, komprimovaná tisíciletími do téže epochy jako římský akvadukt, a Bebra ztratí zvuk i tvar pod tlakem nových civilizací, až se přelidněná planeta změní

v jedinou megalopoli, a pak snad i pod tíhou nových ker, až naše blízká hvězda začne znaveně chladnout.

Já i spící žena na lavičce, automat na bonbony, hodiny, peron, nádraží, blízký Kassel, vzdálený Mnichov a celý svět, plný mých dětí, žen, přátel i nepřátel, roky života od porodního sálu v Londýnské ulici města Prahy až sem, vše dostalo rozměr vteřiny, do které se vešel můj první vjem – tělo kolie, prorážející v hrůze z bouře sklo zimní zahrady – právě tak jako vpád jedné armády, příjezd druhé, svatba, druhá svatba, příchod prvního, druhého a třetího dítěte, smrt otce a smrt matky, návrat druhé armády, třetí svatba. Nemohl jsem pochybovat, že se do téže vteřiny, která podle lidských zákonů už musí být za polovinou, vejde stejně hravě i moje smrt, cíl, k němuž popojíždím stále zběsileji, poháněn, krom osudem, svou vlastní netrpělivostí.

Pocítil jsem úžas, úlek, úzkost, úděs. (Jak se v těch českých slovech samých úží dech a úpí hlas!) Už už jsem probudil svého člověka, který byl naštěstí tak blízko, ale zadržela mne něžná lítost. Nač odplavit svým hořem z rozumu sen, štít proti strachu, který i ona jistě nosí v sobě a statečně plaší pečením placek, pletením šál, smýčením podlah, čtením ve vaně, nákupem vín, sázením plodů, ztékáním hradů, líčením příběhů, krmením ptáků, péčí o psy i o mne.

Utekl jsem raději k příkladu mužů, kteří tíhu svých křížů unesou nejspíš, když si k nim naloží další. Rozkročen na betonovém podiu, pod jehož slupkou ležela celá krvavá minulost lidstva a které se brzo ponoří pod nános šťastných budoucností všeho druhu, vzpomněl jsem s nepoznanou intenzitou snad všech, kdo se mnou řízením náhody či zákona, který je nám utajen, účinkují ve stejném výstupu hry na život. Byl jsem vděčen za každé slovo naděje a každý výkřik lásky, kterými jsem byl obdarován, byl jsem sklíčen pro každou slzu, kterou jsem komu prolil. Myslím, že mě navštívila ona milost, v níž lidé vysloví gravitační konstantu, namalují Monu Lisu, složí Ódu na radost, napíšou větu To be or not to be – that is the question. Mě, v provizorní situaci na peronu cizího nádraží, zaplavil teplý proud svatých předsevzetí, snad vytrysklý z hlubin mého českobratrského dětství. Věděl jsem s jistotou, že se už nikdy, v celém zbývajícím prostoru své Vteřiny, nestanu štvancem

času, že se má žena probudí k člověku, který už nedopustí, aby její tváře zrůznil stín, že přátelům i přítelkyním odstraním z cesty tarasy svých sobectví i vášní, abych jim uměl být navždy bratrem, a že i pověřenci ministra vnitra, až si mě zavolá příště, řeknu – pane náčelníku, doktore, člověče, soužívočichu! proč ty tu hraješ drába a proč já tu hraju haura, proč se radši nenapijem, když celý náš konflikt i celý ten slavný konflikt velmocí a tříd je, viděno Bebrou, pšouk...?!

– Myslím, řekla má žena, – že jsem nechala v Kasselu strojek.

Hleděl jsem na ni dojatýma očima. Opět cucala bonbon.

– Jaký strojek...?

– Tvůj. Holicí.

Nechápal jsem, o čem to kčertu mluví.

– Kdes ho mohla nechat? Vždyť jsme tam jen odstavili auto.

– No. V tom autě.

– Proboha, řekl jsem, – a nás povezou přímo do projekce!

– No vidíš. Tam je tma.

– A co až rozsvítí? Víš, jak budu vypadat?

– Tak řekni, že máš roztržitou ženu. Jako Böll.

– Böll! Böll si to asi spíš může dovolit!!

Usmála se na mě:

– Tož koke psát tak, abes bel Böll.

Na vedlejším nástupišti brzdy zběsile blokovaly kola vlaku. Bebra vzkypěla kroky a křiky, já vzteky.

– Vždyť tu stojíme blbě! To že ty všude usneš! Běž! Utíkej! Leť! Nešetři se! Žeň! Hoď sebou! Dělej!

Vlak jsme stihli, nastoupili a popojeli.

(Na protest proti času nedatováno) samizdat

Od Fučíka k Minaříku

Fučík ovlivnil mé dospívání. Ať ho kdo nazíral jakkoli, jedno zůstalo mimo při: když mu gestapo nabídlo vstupenku do života za prodej přesvědčení a přátel, odešel do nebytí jako hrdina své pravdy.

Později mi válečné archivy nabídly hrdinství přetvářky. Slavný rozvědčík Sorge byl veden jako důkaz, že za mezní situace může přetvářka ve službě pravdy uspíšit pád lži.

V letech studené války devalvovali rozvědčíci na agenty imperialismu. Mnozí byli dopadeni a potrestáni, někteří rehabilitováni. Když se oteplilo, zaznamenal jsem ze zpráv, že se objevili i socialističtí rozvědčíci s mírovým posláním. Mnozí byli dopadeni a potrestáni, někteří záhy vyměněni.

Potom dobyli rozvědčíci televizi a film. Jen válečných bylo tolik, že jsem nechápal, proč se to s tím Hitlerem tak táhlo.

Teď konečně vešli i do české přítomnosti. Předloni rozvědčík Marák, letos Minařík: odhalovali v cizině spiknutí emigrace a domácí opozice proti vlasti. Publicita nasvědčuje, že se mají stát vzorem dnešnímu dospívání. Hlavně ten mladší, který mohl být dík všestrannému talentu (Haló sobota) stejně úspěšným radioamatérem, gymnastou, cyklistou, režisérem nebo hercem, kdyby ho už „dětská fantazie sevřená navíc v slabém tělíčku“ neunášela neúchylně k hodnosti kapitána, „která mu učarovala“, nestihl pouze složit učňovské zkoušky, ale i ve Svobodné Evropě se těšil, jak je udělá po návratu domů, „aby měl v dotazníku v rubrice povolání hrdý název – instalatér“.

Jaká možnost pro pamětníka změřit, jak se i ve vývoji hrdinů promítá osvícený čas.

Starší o sobě řekl v rozhlase, že nepatřil k přátelům našeho zřízení a míval za přátele i vyslovené nepřátele. Když konečně prohlédl, rozhodl se napravit chybu tím, že zapojil svou protisocialistickou aktivitu do služeb socialismu. Nejdřív se na Moravě účastnil příprav provokačních akcí, aby získal vstupenku do emigrace; tam pak tajně nahrával telefonické rozhovory s nepolepšitelnými přáteli, aby ukázal národu jejich pravou tvář. Pěkně je doběhl! Mysleli, že klábosí s tím starým známým reakcionářem, a on už byl tajný revolucionář.

Poslouchal jsem ho přesto s pocitem poplatníka, který vyhodil peníze. Za odhalení, že se v emigraci nadává stejně nespisovně jako doma, mi přidělal výchovné starosti. Leckomu neuniklo, že ti zlí přátelé nevolali jeho, nýbrž on je, a že on kladl sugestivní otázky. Neříkalo se tomu za mého mládí hecování?

A nebýval hecíř-žalobník zvlášť přísně kárán učiteli a třídou? A co ta Morava? Nebyla to podpora nebo aspoň nepřekažení trestného činu? Nespadá to pod nějakou hlavu? Či platí v tajných službách jiné hlavy a mravy? Ale co říkat dětem, když si začnou hrát na Maráka? Počkej s tím, až budeš rozvědčík?

Ten mladší o sobě řekl v televizi, že byl vyslán už v září 68; aby získal vstupenku, nabídl k prodeji materiály, které tu vyfasoval; pak byl sedm let hlasatelem Svobodné Evropy. Na dotaz, zda tam měl přátele, řekl s významným úsměvem, že vlastně ne, čímž naznačil, že je sice měl, ale jen služebně. (Když se rozvědčík ožení, taky to neplatí?)

Poslouchal jsem ho s pocitem člověka, který bloudí po vlastním bytě. Za odhalení, že kdosi žádal zaslat kamsi peníze za jakéhosi Sašu (já znám dva Saši) a že manželka jednoho člověka z Chrudimi chodí ke švadleně do Slatiňan (rozhlas), mě znejistil jako občana. Leckomu neuniklo, že i on jako hlasatel brněnského rozhlasu (Haló sobota) „sympatizoval se vším, co se začalo odvíjet od konce března 68“ a pak, když ho uklidnil pohled na tanky v ulicích Brna, „vysílal ze všech děr“. Pravda, jeho chování „bylo už součástí role“ a „texty, které byl nucen číst, mu obracely žaludek“, ale co říct lidem, kteří jen ze sympatie šli k lopatě? Dejte se příště včas k vnitru? A kdo proti komu ho vlastně vyslal v době, kdy i soudruh Husák dával za soudruha Dubčeka hlavu na špalek? Podle Haló soboty několik věrných pracovníků rozvědky a ti to utajili i „před nejvyššími orgány ministerstva, které už byly plně pod vlivem generála Pavla“. Ale nebyl on i ministr a jejich náčelník? To se v ozbrojených složkách smí? Tak proč pořád berou kapitána mně, když jsem ani nic nezatajil?

A co jim to tam vlastně prodal? Že by tak mladý hoch ohromil tak staré služby nějakou prkotinou? Jsou pak opravdu nebezpečné? Nebo že by jim byl prodal něco onačejšího? Ale proč potom odhaluje Vaculíka, od kterého by nikdo nic nekoupil, protože co ví, poví nahlas a zadarmo? A: není i na to nějaký zákon? Hlava první přímo? A ještě: čím si připlácel vstupenku celých sedm let? Ať myslím jak myslím, nevymyslím než: tím, že štval proti socialismu. Má komorní hlas a sonorní dikci, jistě si získal stálé posluchače. Co když za ta léta někoho

k něčemu poštval? A co když snad toho jistého za toto zavřeli? To ho teď pustí?

(Právě čtu, že se tajnými službami zabývá americký kongres. Můj fejeton chce jen překlenout těch pár dnů, než se jimi bude zabývat Národní shromáždění. Co navrhnout je mezi artikly k odzbrojení? Nebyl by to i čin na ochranu životního prostředí?)

Zlobil mě kdysi agent 007, známější jako James Bond, že dostal od J. Veličenstva právo jednat bezprávně. Měli ho u nás i M a M? Kde začíná a kde končí? Kdo ho u nás vydává a komu? Stačí jako Minaříkovi „otec živnostníček, který se dlouhé roky téměř trucovitě vzpíral združstevnění", nebo musí být zájemce odpůrcem režimu jako Marák? A kde je, promiňte mi naivitu, záruka, že muži, kteří se museli tolik let přetvařovat i na pisoáru, si nezvykli? Že ten starší nenatáčí telefony i tady, kde se to nesmí? Že mladší neprohlásí za čas i o dnešních přátelích, že je měl jen služebně? Neboť proboha! co když nám ty dva vrátili jen naoko a dali jim sebou jako vstupenku něco na prodej, aby je za sedm let vytěžili sami? Že je to absurdní? Když oni ti špioni, kontrašpioni, rezidenti, agenti, double-agenti, agenti chodci i agenti důchodci, oni dovedou tak skvěle lhát!

A čí úklady proti republice mám brát odteď vážně? Přece neodvoláme takové borce, když tam nemáme lepší? Co když je Pachman taky rozvědčík, aby odhalil Tigrida? Co když jsou rozvědčíci oba, aby odhalili Pelikána? A co když zrovna ten je náš prezident rezidentů?

Radši zůstanu při Fučíkovi. Už ten Sorge musel kdovíco prodat, aby měl vstupenku.

Zřejmě to nebude profese mého srdce. Ale ani stát, který ji potřebuje, by se s ní nemusel tak chlubit, už kvůli dětem ne. Jako se nechlubí profesí prostituce, která je asi stejně potřebná a navíc legální. Aspoň u nás, kde pořád máme trest smrti.

16. 2. 1976, samizdat

Fejeton o fejetonech aneb Hommage à Klavík

Z jeseně 1943 rozhodli jsme se Klavík a já vydávat journal. Ostruhou byla brochure Staň se mladým journalistou, objevená v antikvariátu na Špejchaře, který vstoupil nedávno na nebesa, aby ustoupil Metru na zemi. Protože i knížka odlétla s některým z mých domovů, musím vést za svědka sebe, dokud sem Klavík, který prchl po Únoru jako třídní nepřítel, nezalétne jako všemi vítaný a vším okouzlený krajan; dovolal bych se i jiných spolužáků, ale nejsem zván do jejich kruhu od roku 1970, co svolavatel Souška, v době příběhu horlivý kuratorista, o maturitě horlivý nársoc a dnes horlivý komunista, dohlédá, aby i třídní schůzky obrážely třídní boj.

Brochure byla sepsána jazykem, jenž profesi – jak později shledáno, lidovou – obestřel nymbem jedinečnosti. Slova rédacteur, correcteur, colonel či dokonce nonpareille zavinila, že jsme se neodvolatelně rozhodli stát se éditeury. Smysl konání, shrnutý v hesle „prostírání komunikace mezi lidmi, světem a dobou", jevil se nám světlicí naděje v temném tunelu války, kde svět, dobu i lidi presovala v beztvarou melasu vražedná lež.

Aby mladí journalisté přečkali čas do svého plnoletí, radil jim obšírný návod, jak redigovat zatím journal pro rodiče, dům či školní třídu. Zvolili jsme, Klavík a já, variantu C, protože nám slibovala největší publicité.

Rédaction byla zprvu u Klavíků, na náměstí Ad. Hitlera. (Předtím Vítězné, potom Ed. Beneše a dnes Velké říjnové socialistické revoluce; bůhví, jak to obyvatelstvo vytušilo, ale říká mu napříč epochami Kulaté.) Uchránili jsme své periodicum názvů, které brochure radila nenápaditým éditeurům (Naše třída, Gaudeamus, Mladá srdce) a přinesli původní rasantní titul Študák. Pro první číslo jsem napsal article de tête (Kdo jsme a co chceme), feuilleton (Ukaž mi svou knihovničku), réportage (footbalový match našeho béčka proti áčku) a třídní bulletin. To vše jsem vyklepal jedním prstem (toto dnes píšu už čtyřmi) do blan a Klavík naryl illustrations.

Za své buržoasní kapesné koupil v partiovém obchodě zánovní cyklostyl válec a plechovku barvy. Když zakecal kuchyň,

služka ho vyhnala a rédaction přenesena k nám. Protože my službu neměli, vyhnala nás maminka. Naštěstí zasáhl můj šikovný otec a dělal nám imprimeura sám. Cenu jsme vykalkulovali na 2 K, což bylo hodně, ale my chtěli dát profesorům zdarma, abychom si šplhli.

Byli potěšeni. Pouze třídní (čeština) měla výhrady k několika hrubkám, které jsme promptně označili za překlepy, a profesor zeměpisu dr. M. (po válce malý dekret, dnes už zas ctihodný muž) se jí měl zeptat, proč nebyl journalistou jmenován Bouška, kterého právě ustanovil velitelem třídní protiletecké obrany; prý geniálně odvětila, že takto se nejcennější chlapec bude hřát na výsluní své autority, zatímco dvě známé firmy si na sebe samy spletly bič.

Kladně kupodivu zareagovala i platící veřejnost. Brzy jsme měli čtenáře a correspondenty až v áčku. Šedesát exemplairů šlo na dračku, přestože poslední tucet zcela nečitelný. Profesor kreslení (F. X. Böhm) dal podnět k zařazení reklamy: propagovali jsme (zdarma, ne však bez prospěchu) jím vynalezené pastelky (efixbémky). Přibyla i rubrique Perličky, archivující hloupost žactva a chytrost profesorů. Začal jsem psát na pokračování detektivní román, ale zapletl jsem se, neboť mi nikdo neřekl, že auteur musí znát vraha předem.

Též jsme přetiskovali, hlavně poésii, protože mi ještě tak nešla jako později. Nejvíc Palivce (Pečetní prsten) a jako vlastenci i Jana Pilaře, kterého Němci zavřeli se studenty do koncentráku (1939, 1940), ale pak si už naštěstí nevšimli, že vydává knížky (1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945). Tak vyšlo deset čísel a je v nich dodnes naivní, ale poučný otisk našeho ducha – v prostoru i v čase.

Po skončení ročníku jsme Klavík a já dostali plný zásah puberty. Klavík, že na to měl, se zapletl s fickou z barrandovských teras. Já zahořel k Jarunce Landsmanové odnaproti. Zřídili jsme si přes dvůr lanovku a correspondovali privátně. Až jsem přitom poznal zásluhou své matky cenzuru, po návštěvě pana Landsmana i autocenzuru.

Další ročník Študáka nikdy nevyšel. Ostatně už za rok jsem byl rédacteurem tištěného měsíčníku Dismanova souboru Opona-Jedeme (500 výtisků) a za dalších pět let chef-rédacteu-

rem celostátního týdeníku o nákladu 250 000 (Dikobraz). Přitom jsem poznal, že smyslem mého života není éditeurství, nýbrž auteurství; k tomu mi pak celkem vystačily Divadelky, Divadlo, Myčko, Tvorba, Kultura, Plamen, Literárky, Listy a několik dalších periodik.

Čas oponou trhnul a jednoho rána jsem se probudil do krajiny bez listů. Articly, které jsem nadále rozesílal, nevyšly. (Jediný rukopis mi vrátil bez poznámky právě Jan Pilař: zřejmě si naneštěstí nevšiml, že mě ani nezavřeli.) Má publicité se náhle scvrkla na journaly à la Frankfurter Allgemeine, L'Express či New York Times, které nečtou ani mí příbuzní, ani sousedi, ani kamarádi.

S nejmilejšími jsem v loňském předjaří kráčel po navigaci mezi mosty Palackého a Železničním. Nárt zvolna míjel nárt a slova předháněl tupý proud. Kulisa probudila nostalgii, že po tolika povodních, které nás naučily číst v atlasu bahna i rozlišit perly od slizu a sliz od slz, odplyne tolik myšlenek, nevylovených, neotevřených a neobroušených, s vodou.

Protože jsme přes ujišťování úřadů nenabyli jistoty, že communication mezi lidmi, světem a dobou je i bez nás tak úplná, aby vyloučila další tunely, nalezli jsme klíč v tom: stát se opět mladými journalisty, publikujíce jeden pro druhé a druzí pro jednoho. Tu jiskru neulili ani v partiovém obchodě, odkud cyklostyl dávno vyřazen spolu s kulomety. Nuže na stroji a s průklepem, své i cizí. Zdarma – ale ne bez prospěchu: kdy se kde komu zas poštěstí zvážit hlásku od hlásky jiný styl, proměřit cizí syntax, prohmatat celou slavnou konkurenci vlastními (čtyřmi) prsty??

Tak vznikaly texty jak hostie, které zadělávala chuť a pekla nouze, texty jako pírka, nejvýš na tři vlaštovky, vysílané nazdařbůh; že doletěly, zvěstovaly zas jiné, co se záhy začaly slétat zdaleka, až od moravských hranic. Když to pak při domovních prohlídkách sbírali šmahem, pravili – To jste si zas něco vymysleli!

To ne my. Jen zázračný čas mohl dokázat, aby se téměř celá jedna literatura vrátila do studentských let (a před Gutenberga), kde si je každý auteurem, éditeurem, ba i colporteurem sám.

Uzavíráme-li proto s posledním dnem zimy první volný ročník volných feuilletonů, vážem je v tuto kytici a klademe k pomníku doby – na ten parádní a už zas volný sokl. Já s přáním, aby Klavík, až vyjde z Interkontinentalu zlíbat rodnou hroudu, spatřil tam těch slamníček co nejmíň.

20. 3. 1976, samizdat

Jak jsme přišli o dědečka a o Janečka

Dědečka své nynější ženy jsem si hned získal poznámkou, že je stár jako elektrická žárovka. Byl doktorem filozofie, profesorem dějepisu. Když musel do penze, rozčilil se a založil alpinum, jemuž nebylo rovno od Brd k Vysočině. V osmdesáti se stal spisovatelem: vydal bestseller Skalky, skalničky a skalničkáři.

Janeček, úředně Janek Staccato, byl synem Žabky Staccato a Edisona Venora, vnukem slavného Kaspera von der Kettwigshöhe a proslulé Pandory Venor, jejíž dědeček byl třikrát šampionem.

Dědeček mé ženy byl Emil, a že i jeho syn a synův syn byli Emily, svolával nás vždycky v máji na oslavy. Poprvé jsem jel s bázní, neboť už Jan Drda mi před čtvrt stoletím řekl, že nemohu být spisovatelem, nerozeznám-li dub od buku. Ale dědeček byl osvícený. Zatímco své zkoušel z ovocných štěpů, mně šenkoval ovocné destiláty. Chápal, že kdo k jeho rodině přistoupil dobrovolně, má dost a nemusí se mu to ztěžovat. Janeček přibyl od Plzně, kde jeho otec, náš Eda, oblažil vloni hned čtyři feny. Z osudí čtyřiadvaceti štěňat jsme si vytáhli dvě, kolik nám za úkon náleželo. Inka, zvaného Hynais, dala naštěstí má žena brzy herci Vlastimilu Haškovi, kterému na Malé Straně jeden bližní ukopal a pak upekl jezevčíka Jardu. (Ač zákon psy nechrání, vysoudil pár tisícovek, když prokázal, že Jarda za honorář hrával psy v Komorním!) Janeček se projevil jako blbeček, na něž má žena trpí, a ponechán proto u nás. Za deset měsíců svého žití sežral a okousal vše do výše půl metru, takže jsem tajně sháněl, kde ho udat.

Dědeček teď v březnu umřel, pár let před stovkou. Tak, že usnul. Avšak není lehkých smrtí. Pozvali jsme proto otce mé ženy k nám na venek, aby před pohřbem přišel na jiné myšlenky.

Když rodiče přijeli, sháněli jsme zrovna oba psy. Eda se zjevil za šírání, ale kde nechal syna? Večeři jsme odbyli, chodili s baterkami bílou plískanicí a strachovačně volali do všech stran. Vzbudili jsme i sousedy, mínili, že v obci hárají feny a Janeček jistě k některé přilehl. Věnovali jsme se tedy trochu otci, hlavně však stále vyhlíželi. Má žena dala pak ven misku s rýží i košík a také deku, prý kdyby se chtěl, až přijde, přikrýt.

K ránu uhodil mráz a slunce otevřelo na sněhu veletrh barev. Snídani jsme vzali zkrátka a vyrazili i s rodiči hledat. Hned u tratě se má žena optala hošíka, který cestoval po kolejích per pedes, zda neviděl psa. Ale jo, řekl s krutostí nevědomců, u tunelů to koupil ňákej jozevčík.

Má žena běžela s pláčem domů, jako by ji tam čekal lepší osud. My šli k tunelům a zde ležel. U těch tunelů zhaslo nejedno psí světlo, dolů sráz, nahoru hráz, když vyrazí ze tmy sázavský expres, není kam uhnout. Už jsme tam viděli nejednu řezničinu. Janeček měl štěstí, dostal malou ránu. Ke smrti stačila, ale jinak jaký byl, takový zůstal, dokonce se vylepšil, mráz ho vypreparoval v plavném posledním skoku přímo do školních sbírek.

Vzal jsem tu těžkou hračku pod paží a klopýtal po pražcích zpátky. S otcem ženy jsme začali kopat hrob, ale zem byla na kost, tak jsme čekali, až nám slunce pomůže. Janeček ležel zatím v koši pod tou dekou. Jeho otec ho očichal, sežral mu rýži, ale zvrátil ji, svěsil prut a zalezl pod kuchyňský kalorifer, kde s třasem spal. Má žena plakala nahoře pod svou dekou. Později ji šla její matka utěšit. Také jí připomněla, že sem pozvala svého otce, aby přišel na jiné myšlenky.

Ona to uznala a začala vařit oběd. Přitom nějakým nedopatřením vypila láhev rumu a šla ke koši promlouvat s Janečkem. Že jí neodpovídal, jak byla zvyklá, ji znovu rozplakalo.

Její otec si četl knihu a jaký on je, bral to stoicky. Jeho ženě to za něho přišlo líto a připomněla mé ženě, že jí hlavně umřel dědeček. Má žena řekla, že dědečka vídala jednou za rok, ale Janečka že vypiplala. Její matka řekla, že jsou to snad různé

věci. Má žena řekla, to že ano, dědeček že si užil, co se vůbec dá, ale Janeček si stačil užít málo a navíc byl takový blbeček. Matka jí řekla, že především byl jen pes. Nato má žena utekla ven a doma plakala pro změnu maminka.

Podařilo se mi dostat je postupně do postele. S jejím otcem jsme pak hladově hleděli na volné jízdy žen a mlčeli každý o svém, já o tom, že není malých smrtí.

Ráno jsem si přivstal, abych Janečka rychle pohřbil. Zjistil jsem, že mu má žena navlékla jeho obojek a do koše dala jeho gumovou slepici, jeho umělou kost, jeho misku se zbytkem rýže, dvě růže z loňské pouti, kde byl s námi, a kus mé trepky, který už nestačil sežrat. Pohřbil jsem ho tedy jako faraona.

Má žena a její matka se už před snídaní objaly, ale rodiče stejně záhy odjeli, aby přišli na jiné myšlenky. My jsme usedli a dlouze hovořili o Janečkovi. Má žena se ptala, soudím-li, že to přehání. Svěřil jsem jí, že léta žasnu, jak hladce se mnou vše přestála, a že i obří číše přetéká jednou kapkou, tak proč ne touto? Vděčně plakala dál a žal odtékal. Jeho pramen jsem zvolna přehrazoval úvahou, jak osud Janečkovi dopřál, že se nikdy nestane starým a nevrlým rafanem, ale bude nám provždy zachován jako psí cherubín, zjevení věčné bezelstnosti. Úskalí mých vývodů v únavě přehlédla a dokonce už promluvila i s Edou, kterého předtím nařkla, že syna pod vlak zavedl, aby mu nebral naši přízeň.

Večer jsme jeli do Prahy, svolali kamarády Klimenta, Kosíka, Vaculíka a Havla, kteří Janečka znali, a vypili na jeho paměť demižon moravského. Bylo to truchlivé veselí dobrých lidí, želících dobrého psa. Taky jsme napsali do Plzně, jak si stojí ty čtyři feny, že nutně potřebujeme dvě štěňata.

Nazítří o polednách měl pohřeb dědeček. Kolem rakve mu stál asi tucet legionářů z Itálie, Francie i Ruska. Nebylo těžké spočítat, že nejmladšímu bude osmdesát. Někteří jako by měli v ovinovačkách hůlky, jiným uniformy vícekrát zobjemněny, a přece znovu malé. Nebylo těžké ani uhodnout, nač při tom myslí. Když rakev odjížděla na tom kodrcavém zařízení, jaké asi vozí i labuť v Lohengrinu, zahrály na galerii trubky vojenskou večerku z první války. Všichni legionáři provedli vlevo či vpravo v bok a salutovali každý podle své fronty. Jen jeden,

který držel podušku s dědečkovými řády, zůstal k nám čelem a sklonil šedivou hlavu s italským pérem na klobouku k podušce, jako by na ní spal. Nad tím se zavírala opona a bral bych to za finále unylé operety, nevnímat zároveň tak ostře, že tihle zvetšelí starci na rozdíl od různých dnešních fešáků opravdu bojovali.

Tu jsem konečně nade vším zaplakal i já.

22. 3. 1976, samizdat

Kazík je lump!

(věčně mladá historie)

Tento text klade mocný nárok, ale kdo se jím pročte, nepřijde zkrátka: pozná osobitou osobu, pokochá se duchem epochy, objeví novou pevninu práva a ještě mu závěr slibuje souboj.

Hra ze života se exponuje dne 7. prosince 1957, kdy Nová scéna Bratislava (dále B'lava) uvede veršovaný vaudeville Alexandra Gladkova z napoleonských válek Večne mladá história, který upravil a přebásnil Rudo Kazík. To mne zaujme, neboť už o půldruha roku dřív uvedlo Ústřední divadlo Čs. lidové armády v Praze (nyní Vinohradské) veršovaný vaudeville Alexandra Gladkova z napoleonských válek Věčně mladá historie, který jsem upravil a přebásnil (pro Jiřinku Švorcovou) já. Originál se jmenoval Davnym davno: přeloží-li básníci dvou národů takový titul tak úplně stejně jinak, je to hodné pozoru. Vyžádám si tedy přes Dilii slovenský text, a žasnu bez konce.

Shodně jsme, Kazík i já, škrtli tytéž dva z osmi důstojníků, shodně redukovali pět šlechtických sestřenic na tři, shodně jim dali nová jména Lili, Mimi a Zizi. Festival zázraků vrcholí tím, že jsme shodně zkrátili hru skoro o tisíc stejných veršů a připsali na tři sta nových, taky stejných, takže vznikly dvě zcela totožné volné variace, lišící se pouze v jazyce.

Nabízí se jen dvojí vysvětlení: a) že jsme, Kazík a já, astrální dvojčata, nebo b) že Kazík ruský originál nikdy nečetl a mou práci prostě slovensky opsal.

Dilia kupodivu bez váhání zvolí b), Kazík se okamžitě omlouvá, že došlo k nedopatření, programy příslušně upraveny, honorář patřičně rozdělen a incident zapomenut.

Až do 1. ledna 1973, kdy zapnu televizi a shledám, že B'lava vysílá veršovaný vaudeville Alexandra atakdále, který upravil a přebásnil opět Rudo Kazík. Ač se to nyní jmenuje Už dávno tak, mohu ve staré knize opět sledovat svou práci, ostatně i nový titul je verš z mé písně.

Není pochyb, že se po šestnácti letech, tentokrát před miliony diváků, opakuje věčně mladá historie.

Začne kolize: vyhledám starou smlouvu a shledav, že dýchá platností, obracím se na Dilii, aby dostála závazkům a sjednala mi dle autorského zákona satisfakci. Organizace pro šíření dramatických děl se sice v mém případě už třetí rok věnuje jejich zakazování, avšak kauza Kazík má svůj právní precedens. Dotáže se tedy rozpačitě Čsl. televízie v B'lavě (dále ČsTB'l) a překvapivě dostane odpověď obratem pošty. ČsTB'l doporučuje českou i slovenskou expertizu, zasílá text a připojí toto senzační sdělení:

„Ešte pred vašim listom na požiadanie R. Kazíka sme zastavili vyúčtovanie honoráru za šírenie diela... pre prípad, že si P. Kohout bude činiť nároky ...“

Úpravce – pro přesnost dále úkradce – si tedy tentokrát počíná jako číšník vyčkávající s bankovkou v ždibci, až jestli host na hůl usedne, anebo se s ní začne ohánět.

22. února 1973 mi Dilia píše, že honorář bude dělen „podle zjištěného rozsahu účasti toho kterého autora“ a dodá: „Lita (slovenská Dilia) samozřejmě si je vědoma, že i když s. Kazík použil byť i částečně českého překladu a úpravy, byl povinen si vyžádat souhlas.“

Pak už konečně vtrhne do pohádky současnost: expertiza ze Slovenska nedojde a Dilia se mě ptá, zda bych se „neměl pokusit prokázat správnost svého stanoviska pořadem práva,“ čímž řadí zpátečku.

Navštívím tedy advokátní poradnu a podám jednu ze svých četných žalob: Žádám si 70 % honoráře (když 30 % je nejvyšším honorářem převodů) a tiskové opravy. Tehdy je už známo, že spory sice prohrávám, ale zároveň tím vznikají rehabilitač-

ní spisy, v nichž je zafixována nejedna nezákonnost. Snad i proto mi ČsTB'l zašle 15. února 1974 dopis, že mi Lita (pozor: už zde se připravuje geniální finále!) poukazuje Kčs 3024,-. Protože celkově obnášel honorář 4320,-, zjistím jednoduchým početním úkonem, že přiznáno mi 70 %, čímž uznáno mé autorství via facti.

Tím důrazněji žádám uveřejnění opravy v televizním věstníku, a zde krize přechází v peripetii, když úkradce opětovně volá z B'lavy mého právního zástupce dra Klouzu a ujišťuje ho, že já na žalobě netrvám. Zmaten, že ode mne slýchá pravý opak, svolává právník vrcholnou schůzku. Ta se koná v Praze 6. ledna 1975, jakoby na počest dvouletého výročí lupu. Úkradce vstupuje do advokátní kanceláře, šarmantně líbá ruku mé choti a volá – Pavol, ako sa máš?!

Žasnu, a ač přesvědčován, že sme sa už takto kedysi volali, setrvám u vykání. R. Kazík, vykaje i tykaje, omlouvá nové nedopatření a vysvětluje takto: znaje mou situaci, hodlal mi pláštěm svého jména pomoci k publikaci, jen mi to nemohl oznámit, neznaje, jsem-li ještě na území republiky; i za to právem očekává, že nebudu věc vířit, neboť je exponovaným dramaturgem ČsTB'l a mohlo by mu to škodit, což jsem ostatně slíbil, a tak on dobře nechápe, oč mi ještě jde.

Nyní já chci konečně vědět, z čeho soudí, že jsem mu něco slíbil. Po krátkém váhání míní, že pokud mně to neublíží, on že může hovořit zoči-voči. Vyzvu ho. Líčí, jak po našem společném příteli, v Praze dlícím krajanu Nádašim, mi přece vzkázal, zda na žalobě setrvám, když se nechá vidět, záleží, vzkázal jsem já, jak se nechá vidět, on vzkázal mně, že třemi tisícovkami, já vzkázal jemu, že taková suma mou zraněnou ješitnost vyhojí, on tedy poukázal Nádašimu tři tisíce pro mě, a tak se nyní právem diví, že na tom nemám dost.

Hledím na kvitanci a šetrně mu sdělím, že jeho krajana jsem poznal málo, neboť se spokojil s tím, že si od nás půjčil tisíc, a více nedošel, a že tedy všechny mé vzkazy zplodila krajanova fantazie, když asi potřeboval ještě tři tisíce.

Zpráva o věrolomnosti i ztrátě sice pokropeného kropiče zkruší, ale nezlomí. Po krátkém zamyšlení upře na mne odhodlaný zrak a prohlásí před mou chotí i právníkem, je-li pro-

blém jen v tom, že obnos nedošel pravému adresátu, ochotně se na místě nechá vidět znovu. Už sahá k portmonce, když mu řeknu, že má autorská ješitnost je chorobná: právě jsem odmítl 450 000 dolarů za zfilmování své knihy, zjistiv, že americký producent by směl za to nakládat s mým dílem stejně svobodně jako R. Kazík.

Úkradce se pak vrátí do rodné republiky, aby zanedlouho svědčil v mé při s televizí, dle zápisnice takto:

„...v roku 1956 som predmetnú hru prekládal pre Novú scénu v Bratislave, kde dramaturgia mi dala požiadavku, aby som zohľadňoval žalobcovu úpravu. Preto podobnosť Kohoutovej a mojej úpravy predmetnej hry je zcela samozrejmá, kedže som vychádzal z toho istého originálu. Predmetnú hru som prebásnil a preložil do slovenského jazyka. Preklad som robil z ruštiny, je možné, že niektoré podobnosti v súvislosti s Kohoutovou úpravou, resp. citáciou, sa vyskytli aj v mojej úprave."

Děj vrcholí katastrofou. Mestský súd v B'lave (JUDr. Anton Mihalovič) mou žalobu dňa 2. apríla 1975 stroze zamítá: „Zo scenára diela Večne mladá história súd zistil, že preklad, scénar a úpravu previedol Rudolf Kazík". Jiný text pro srovnání ani expertizu si súd nevyžádal. „Predseda senátu," píše o tom mému právníku zastupující právník z B'lavy dr. Földeš, „tento svoj postup bližšie nezdôvodnil." Mé odvolání zamítá pak 30. októbra 1975 Krajský súd v B'lave (dr. Alexander Vietor) zdůvodněním, které hodno obšírné citace:

„...Krajský súd je toho názoru, že jednak v priebehu konania autorstvo žalobcu k predmetnému dielu nebolo preukázané, lebo svedok Kazík túto okolnosť popiera a tvrdí, že ide len o jeho dielo, a nie dielo žalobcu."

(S tím pěkně ladí zápisnica z téhož pojednávání, podle níž připojeny „ku spisom 2 prípisy Dilii zo dňa 14. semptembra a 9. októbra 1973, z ktorých vyplýva, že predmetné dielo bolo na základe vykonanej expertízy uznané ako dielo žalobcu.")

„Taktiež žalovaná strana uzavrela autorskú zmluvu s menovaným Kazíkom ako autorom diela a honorár žalobcovi priamo nepoukázala, ale tento dala k dispozícii organizaci Lita, ktorá sama" (zde ona geniální pointa!) „rozhodla a cestou Dilii honorár poukázala žalobcovi. Žalovaná strana iba doda-

točne sa dozvedela o tom, že časť autorského honorára bola poukázaná žalobcovi."

(Sem zas dobře zapadá citovaný dopis ČsTB'l Dilii, jak R. Kazík sám žádal zastavit vyúčtování pre prípad, že bych si činil nároky.)

„Krajský súd je toho právneho názoru, že v danom prípade otázka autorstva k predmetnému dielu nie je prvoradá. Nie je možné totiž citované zákonné ustanovenie" (míněn §16 autorského zákona o povinnosti uvést jméno autora) „vykladať tak zoširoka, že by na základe toho žalovaná strana mala povinnosť šetriť, kto je skutočným autorom diela, keď má uzavretú zmluvu s osobou, ktorá prehlási, že je autorom diela. Takúto povinnosť žiadne zákonné ustanovenie žalovanej strane neukladá. Teda pokiaľ žalovaná strana uverejnila ako autora diela Kazíka, s ktorým mala podpísanú autorskú zmluvu, splnila svoju povinnosť podľa § 16 a nie je možné od nej požadovať, aby dodatočne skúmala, či skutočne menovaný Kazík je autorem diela a prípadne, aby uverejnila inú osobu než Kazíka ako autora diela.

Pokiaľ žalobca je tej mienky, že R. Kazík neprávom sa za autora diela vydával a zmluvu so žalovanou stranou podpísal, tak musí svoje právo uplatniť vôči R. Kazíkovi, a nie vôči žalovanej strane, ktorá v tomto smere nie je pasívne legitimovaná.

Napokon ešte treba pripomenúť, že je vôbec otázne, či by bola žalovaná strana odvysielala predmetné dielo, keby bola vedela, že autorom diela nie je R. Kazík, ale niekto iný, poprípade žalobca." Bums.

Potud slavný súd. Odtud já: jelikož každý rozsudek, v němž je starý zákon osvěžen novým pohledem, bývá chápán jako precedenční, nutno obhlédnout, jaké otvírá perspektivy:

1. R. Kazíkovi, který schopnosti v tomto směru už osvědčil, dává možnost uvést pod svým jménem jakékoli dielo, když prohlásí, že je sepsal sám.

2. Televízii, divadlům i nakladatelstvím možnost takové dielo bez okolků použít, když jeho nový autor podepíše s nimi zmluvu.

3. Soudům možnost nelámat si hlavu, když žalovaný přizná bez mučení, že pravdu má on.

4. Ale nabízí zajímavou možnost i mně, když praví, že mám uplatnit své právo přímo vůči R. Kazíkovi. Vím-li, že R. Kazík žádnou tiskovou opravu provést nemůže, neboť vlastní televěstník nevlastní, a vím-li nyní navíc, že jeho slovo stačí, abych se k právu nedopravil, vysuzuji, že mám přikročit k jakési právní samoobsluze, což tedy právě činím: toto píšu všem, kteří Kazíkovo (nebo mé? tak čí vlastně?) dielo na obrazovce spatřili. Uvažuji, co mám R. Kazíkovi říct, aby to bylo stručné a přesné. Od dětství se mi nejvíce líbilo, co řekl Cyrano hraběti de Valvert před soubojem v Hotelu burgundském, totiž (v překladu Vrchlického ... či snad taky Kazíkově?) – „Tys ničema a blátošlap a pes!" – Ale že nechci, aby zas oni mohli honit mě, budu původní:

Oznamuji, že Rudo Kazík, dramaturg Čsl. televízie v Bratislavě, je zloděj, lhář, úplatkář, a tedy lump.

Satisfakci dám, budou-li mi přisláni dva svědkové. Pak ovšem volím zbraň, a jelikož nesmím žádnou držet, navrhnu: na facky.

1. 5. 1976, samizdat

O Luculíkovi

V Praze žije přes milion lidí, které bych tu nechtěl vyjmenovávat. Z toho dle telefonní knihy nejméně jeden Vaculčík, dva Vaculkové, čtyři Vaculové a dvaadvacet Vaculíků, hle, jakou má to moravské símě u nás motilitu. Ludvík je mezi nimi na čtrnáctém místě, které není špatné, vždyť se plánuje i pro naše reprezentanty. Ostatní lidé se dělí na ty, kdo mají Luculíka (zkratka se vyplatí, jméno tu bude frekventovat) rádi, a na ty, co by ho nejraději trhli mezi dveřmi. Já patřím k oběma skupinám.

Například kdysi mi řekl, abych ho navštívil, ale že v předsíni se musím zout a v pokoji nesmím kouřit. Potupné podmínky jsem nepřijal, a že na nich trval, nebyl jsem u něho léta dál než na prahu. Až jednou jsem k němu zas jel, že nebylo zbytí, a ve výtahu byl pán, který vyhlížel jako přísný tajný. Vystoupili jsme

u půdy, a už se to nedalo zarazit: zvonili jsme oba u Luculíka. Když otevřel, ukázalo se, že ten pán je pan profesor Černý, který si myslel, že přísně tajný jsem já. Jeho si Luculík netroufl zouvat, a proto ani mě. A když jsme byli v pokoji, pravil pan profesor Kde tu máte popelník? No, my tu nekouříme, řekl Vaculík. Však já vás taky nenutím, řekl pan profesor a připaloval si jednu od druhé a popel klepal na ozdobné talířky, zatímco Luculík se přihlouple usmíval.

Ale čím velkorysejší je doma, tím zásadovější u cizích. Vejde k nám a žádá, aby se nekouřilo. Za mrazů otevře okna a tvrdí našim hostům, že je to k jejich dobru. Také, sotva vstoupí, hned se shání po něčem na zub, a že chodí po ránu, o polednách či nejpozdějc mezi psem a vlkem, vždycky má štěstí.

Jednou jsem v nouzi požádal kolegy v izolaci, aby mi pomohli s terénními úpravami. Mám snímky, jak světoznámý filozof Kosík vládne lopatou, proslulý dramatik strrká trrakachř atp., leč Luculík na nich není. Přibyl sice, ale řekl, že nemá náladu upravovat terén, nýbrž prořezávat ovocné stromoví, což činil. Když jsme přijeli za týden, stál pod těmi stromy starý zahradník pan Kulhánek a hrozil nám už od auta, volaje Který prase? Koktali jsme cosi, že asi kdosi, když jsme byli kdesi, ale on jen křičel To prase by si tu mělo kleknout a každej strom prosit za odpuštění! Když jsme to vyřídili, tak zas Luculík běsnil, že nikdo ho nebude učit prořezávat, když o tom právě prostudoval celou literaturu. Ty, Ludvíče, řekl jsem znepokojen, tys prořezával poprvé? Za prvé podruhé, burácel, a za druhé, i kdyby poprvé, řezal bych stejně: jak velí progresivní trend!

Jednou jsem mu půjčil svou veselou prózu, aby mi k ní něco řekl. Dlouho se pak vymlouval, že ještě neměl čas, i do sauny přestal chodit, aby mě nepotkával, až náhle u nás zazvonil, mou knížku v ruce, a už ve dveřích se hystericky smál. Je to opravdu tak vtipné? žasl jsem. A on se smál, až mu slzy tekly, řka Ne, je to blbé! Tak proč se směješ ...? Když já už měsíc se bojím ti to říct, tož jsem to zkusil takto. – Přišel před obědem.

A jednou jsem ho potkal, jak se mračí a nadává na celý svět, hlavně na kamarády: že on cosi neudělá a kamsi nepůjde, protože není ničí poskok, a přitom mi pořád ukazoval, jak má těžkou aktovku s Edicí Petlicí a tu že k tomu všemu ještě musí vlá-

čet. Víš co, povídám, světa já tě nezbavím, ale tu aktovku ti můžu chvíli nýst. Tak mi ji, trochu překvapen, dal a šel vedle mne, stále spokojenější, pozoroval, jak nesu jeho těžkou aktovku, a líčil, oč je mu bez ní líp a že i svět už se mu jeví únosnějším. Pak jsme se loučili a on řekl, že s radostí kamsi půjde a cosi udělá, když má tak hodné kamarády, a hlavně, že pozítří přijde ke mně, abychom jednou pohovořili jen tak, jako hoch s hochem. Nepřišel, a ne aby snad řekl, že mu přivezli uhlí nebo ho bolel zub, vzkázal, že neměl chuť.

Tím a oním občas přivodí, že i lidé, kteří ho mají rádi, se dají slyšet, jak by ho nejraději trhli mezi dveřmi. Tu je smuten a vzkazuje jim, jak je mu líto, že ho nemají rádi. Pak je zas přátelům líto jeho a vzkazují mu, že ho mají rádi a aby se přišel přesvědčit. On tedy přijde, a po chvíli už otvírá okna do mrazu, tvrdě hostitelům, že je to k jejich dobru.

Bývává však i jiný:

Jednou jsme zpívali u Zlaté konvice lidové písně naší americké nakladatelce a přitom se Luculík uvedl jako sytý lyrický baryton s tendencí k tenoru. Nechali jsme mu první hlas a já prvně zažil v hospodě, kde věčně halekají opilci, jak personál tleskal, zatímco zámořská paní plakala. Ta pak i nazítří, když ji na Ruzyni za trest prohlíželi tak důkladně, že jí všecko uletělo.

Jednou jsem ho potkal a ptám se, Ludvíče, jak se máš? Nemožu si stěžovat, řekl a dodal: nemám komu. Sakra, toto je trefné, pochválil se, jenže ty to asi napíšeš dřív. Od těch časů je to opravdu moje stálá věta, ale tímto potvrzuji, že ji vymyslel on a sám.

Jednou jsme spolu seděli v automobilu, mém ovšem, protože on říká, že slušný člověk auto mít nemusí, když mají kamarádi, a vše nasvědčovalo, že ho ráno zavřou, ne že by něco provedl, ale že mu to slíbili ti, kdo to musí vědět. Hovořili jsme, co vzít pro takovou příležitost na sebe i s sebou, a on náhle řekl – Nejhorší je, že mně se tam vůbec nechce.

A jednou, za časů domovních prohlídek, zabalil kufr knih, jejichž prohibitnost spočívala jen v tom, že vyšly mělkotiskem psacích strojů, aby je zachránil pro příští, lepší lidstvo. O půlnoci nechtěl nikoho budit, a že nebyl taxík, vlekl ten kufr na Hlavní nádraží, kde jej dal do úschovny. Vidíš, pravil pak, dob-

ré je číst i detektivky, nebýt tohoto, byl bych si uhnal kýlu a možná i rýmu.

Je prostě leccos, zač ho člověk musí mít rád, i kdyby ho právě chtěl trhnout mezi dveřmi. Především, že jako jsou herci, kterým stačí na scéně existovat, a přece jsou lepší než všichni kolem, co hrají jak o zlatou tělku, Luculík, aby byl spisovatel, snad ani psát nemusí. Na co sáhne, kolem čeho projde, vše se mění v literaturu. On i ministru vnitra napíše tak pěkně, že by to mohlo jít rovnou na Strahov, kdyby nemuselo napřed do Ruzyně. (Být adresátem, schovával bych si, kurz ministrů je vždy nejistý, cenné papíry LV mohou být dobrým věnem!) Čeština byla schopný jazyk už od Nerudy, Čapek jí dal čichnout k člověčině, Vančura vrátil do oběhu kopy slov, která už dávno neplatila. A Luculík? Ten s ní právě nedělá nic, a to tak rafinovaně, že si jeho čeština žije svobodně a přirozeně jako zvíře: může být komu podle gusta nebo proti srsti, ale nikoho nenapadne, že by měla být jiná. Bojím se, že od dob Havlíčka jsme neměli takového spisovináře, bojím proto, že je teď schopen chtít, abych mu nosil aktovku pořád. K tomu ať vede svého Dederu Martinovského z StB, když mu už pomáhá k nesmrtelnosti. (Zdalipak od něho dostal čtyři lahvice mělnického jako Havlíček?)

Mohl bych o něm říci i mnoho dalšího, ale uvádím jen, co ještě nemá ve spisu, a že toho tam musí mít! Na dva Brixeny. Neboť – a tu svým sdělením rád předbíhám tisk i úřady – Ludvík Vaculík uvítá u sebe v pátek Abrahama. Pokud Abraham bude ochoten se zout a Ludvíka dřív někdo netrhne mezi dveřmi.

20. 6. 1976, samizdat

Comeback

Marta Kubišová (33) se vrátila na českou scénu v sobotu 2. října 1976. Téměř sedmiletou přestávku překlenula provedením skladeb z nejznámější LP desky Songy a balady. Svou ně-

kdejší Great Lady doprovázel sbor Lubomíra Pánka, Dětský sbor Čs. rozhlasu se sbormistrem Bohumilem Kulínským a orchestr Golden Kids za řízení Josefa Votruby. V téměř nedýchatelném ovzduší přeplněného domu sledovali koncert představitelé politického, kulturního i vědeckého života, zástupci mládeže i armády. Vzrušení přerůstalo v nadšení a vyústilo v dojetí.

Marta Kubišová (33) měla na sobě fialový pulovřík se světlými pruhy, hnědé manšestrové kalhoty a ťapky. Šperky: náramkové hodinky, snubní prsten, zlaté srdíčko na krku. Doplňky: kostěné brýle, černý pudl Džíny (11), bílý pudl Amor (5).

Marta Kubišová (33) nevystoupila od chvíle, kdy ji státní monopol sdělovacích prostředků a koncertních podií škrtl ze seznamu živých. To v roce, kdy získala Zlatého slavíka, ale desítky tisíc pro ni odevzdaných hlasů kompjútr nezaregistroval. Napomohlo i nařčení, že obscénně pózovala s bývalým (do té doby dosti stydlivým) politikem Alexandrem Dubčekem. Kolující snímek byl pozoruhodný tím, že údajná Marta Kubišová (26) na něm neměla svou gotickou křehkost, kterou si podržela i Marta Kubišová (33), ale barokní korpus Lollobrigidy. V Praze právě promítaný Cayattův film Není kouře bez ohně dokazuje, že od té doby udělala fotomontáž mílový skok.

Marta Kubišová (26) nezvolila tehdy oblíbenou, a proto tak frekventovanou cestu samohany, která zachránila českému nebi kompletní hejno nepostradatelných zpěváčků; vešla (s Komenským) do domu srdce svého a zavřela za sebou dveře: několik let lepila pytlíky, vracejíc tomuto deklasovanému řemeslu vážnost, poté pracovala jako sekretářka, nakonec se vdala za muže, který snášel zvířata. (Jiný by stěží vyžil s dvěma pudly, andulákem a pěti kočkami.)

Marta Kubišová (26) jednala věcně, přesně a přísně jako muž, čímž vyvážila chování mnoha mužů, kteří jednali jako hysterická žena. Odepsala turné, garderoby, honoráře i to nejpotřebnější – aplaus. Zvyklá na nejlepší orchestry i aparatury, odmítla prozpěvovat jen tak podomácku a trapně ohřívat bývalou slávu spolu s knedlíky. Nikdo z jejích přátel od ní za sedm let neuslyšel jediný tón.

Marta Kubišová (33) přijela v sobotu 2. října na Hrádeček

u Trutnova (kde už Comenius čekal pár let, zda se poměry v Čechách vylepší), aby oslavila kulaté jubileum Václava Havla (40). Přítomní spisovatelé, režiséři, herci, výtvarníci etc. vyslovili spontánní prosbu spíš jen jako zbožné přání, které zůstane oslyšeno. Na disk gramofonu položena svrchu zmíněná LP deska se shora uvedenými interprety. Ozval se playback, aby umožnil comeback.

Marta Kubišová (33) vystoupila na rozlehlou plošinu venkovského krbu, kde lze opékat i sele, sňala brýle (-7), a točíc jimi v ruce jako mikrofonem, vstoupila – na pozadí hořících březových polen – do písně s jistotou slepce, který kráčí svou denní trasou. Ta jistota měla daleko do bravury. Každý z ukradených měsíců vysekal jako dláto z paměti nejmíň jedno slovo, a těch měsíců bylo osmdesát.

Marta Kubišová (33) nachylovala jako pták hlavu s mahagonovými (plus cca pět bílých), u krku zastřiženými vlasy k levému reproduktoru, aby stačila reagovat na nápovědku Martu Kubišovou (26), někdy ulétlé slovo dostihla, jindy mu jen zamávala. A slova se stále rychleji vracela ze studených krajů zapomnění na telegrafní dráty osnovy notové, blíž k jistotě toho zastřeného hlasu, pramenící z jistoty nezastřené mysli.

Marta Kubišová (26) na gramofonové desce zpívala z vrcholu kariéry, slávy i profesionality jen vrstvu toho, co živá Marta Kubišová (33) z jejich dna, bez přípravy, bez zesilovačů, bez kolegů, sama, zato se sebou. Ani jako dívka nevyznávala bel canto, ale zpěv ženy přerostl v křik duše. Marta Kubišová (33) pochopila, co Marta Kubišová (26) jen tušila: čím se platí slast, co stojí čest, nač přijde vlast.

Marta Kubišová (33) pak seskočila z krbu, aby jako kdysi vymodelovala melodii i rytmus celým tělem. Džíny (black) i Amor (and white) se zaradovali, že je zas mezi nimi, a tančili s ní a chvílemi velmi falešně štěkali. I vstávaly páry, radující se, že je zas mezi námi, a začaly tančit kolem zpěvačky, což se děje pouze v nejhorších šantánech anebo v nejvyšším vytržení srdce, všichni se na ni smáli a vesele polykali slzy. Stranou seděl její dlouhý muž a vyhlížel stejně závidění- i politováníhodně jako princ Philip. Vzal si lepičku pytlíků, a nyní shledal, že žije s královnou.

Na dlouhém kanapi dřepěli v bagančatech a uniformách čtyři vojáci. Zastavili stopaři, a ten je vyzval, aby mu dopravili na Hrádeček basu piva. Neměl sice hodnost ani příkaz, ale zato belamiovsko-frankensteinovskou tvář Pavla Landovského, proto uposlechli. Nyní dostali pivo a koncert. Pocem, řekl po chvíli jeden z nich (22), Landďáku, kdo je ta holka, co zpívá líp než Kubiška? Kubiška, řekl Landovský. Neblbni, řekl voják, nám říkali na školení, že zdrhla a zpívá teď skopčákům. Tak je Landovský seznámil. Voják zíral na tu tvář, kterou naposled viděl, když byl ještě nevoják (15), a řekl – paní Kubišová, tohle je největší den mýho života.

Marta Kubišová (33) si pak šla do kuchyně vařit kafe, ale její budoucnost byla už jasná. Hle, jak bude vyhlížet:

Velký sál Lucerny. U kasy zápasy. Šapitó nabito. Band hraje vstupní orchestrálku. Opona propouští – jako v manéži – osm černých gardepánů v bílých rukavičkách, to spisovatelů, kteří byli právě po létech znovu vydáni. Každý jí koupil kytici a napsal píseň.

Pak čas oponou trhne a vyjde Grande Dame české pop music Marta Kubišová (??), goticky štíhlá a secesně oblečená, aby to šlo k sálu pana Havla seniora.

A začne zpívat. A změněn svět.

4. 10. 1976, samizdat
P. S. 2008: *Český princ Philip se ukázal být agentem StB.*

Madame Courage

(místo padesáti růží)

V den, kdy jí bylo třináct (brzy nato šla na konzervatoř), jsem uviděl svého prvního mrtvého. Proti arcibiskupskému gymnáziu v Bubenči skočil z okna koleje neznámý student. Dlouho ležel mezi motocykly a sajdkárami, z nichž trčely hlavně kulometů. Až k poledni ho německý poddůstojník přikryl prostěradlem, jehož majitel odjel do koncentráku. Jak plynul čas, nadšený soucit se studenty opadal. Kdo dostal strach, nazval

jejich jednání nepředložeností. Kdo už měl pro strach uděláno, protože ho sám naháněl jiným, nazval je provokací. Potom strach pominul a 17. listopad vstoupil do čítanek.

Když jí bylo dvakrát třináct, spatřil jsem ji, tehdy už slavnou, ve své prvotině. Chci-li zjistit bez šálivé optiky let, jací jsme byli, čtu si Dobrou píseň. Text, který jsem tak vášnivě napsal a ona tak přesvědčivě hrála, je z těch, jaké produkují buď mazaní cynici, nebo naivní snílkové. Jeví se, že autor i herečka patřili k druhým, kteří jsou nebezpeční dvakrát. Poprvé, když vytvářejí fikci, že se jejich ideál stal skutkem, ačkoli to ještě dávno není pravda. Podruhé, že mu zůstávají věrni, když už to dávno pravda není.

Zhruba pravda to byla, když bylo Vlastě Chramostové zhruba třikrát třináct. Ani tehdy nebyla společnost ideální (vždyť ideální nejsou ani ideály), ale dosáhla velmi snesitelné rovnováhy mezi chtěným a možným. Moc dokázala, co jí občas propůjčuje predikát osvícenosti; přiznat se k vlastním tragickým omylům. Tak zlidštěnou moc má i kritický občan radši než další z neposkvrněných fikcí.

Patří k úkonům politika nevázat se na dané slovo. Patří k údělu umělce být za slovo brán. Proto se i za zlé činy omluvili jen ti, kdo je nespáchali, jejichž vinou nebyla lež, ale víra. Měl-li mít ideál ještě šanci, nesměli už nikdy věřit, ale tím pevněji hájit poznanou pravdu. Tu základní, která vítězí jednou za sto let a na pár prchavých týdnů, ale přesto jen ona dává životu smysl a člověku naději: že dvakrát dvě není pět, že účel nesvětí prostředky, že občané nejsou majetkem státu.

Setrvá-li na pravdě spisovatel, který jí dal slovo, dělá jen, co se patří. Setrvá-li na ní herec, který jí propůjčil hlas, překračuje vlastní stín. Setrvá-li herečka, pokloňme se. Nikdo z umělců není závislejší na náhodě, štěstí a vrtkavosti vrchností, už divadelní počínaje, než herci – jen herečky. Tichou poštou hereckých genů putuje Bonapartův vzkaz herců, kteří mínili znovu uvést Figarovu svatbu: Pánové, revoluce už zvítězila. Kdo chce hrát, ať si nezahrává. Francouzský mim je císařův mim. Rakouský císař zrušil v Burgtheatru děkovačky: herci se měli klanět pouze jemu.

Vlasta Chramostová nepovstala proti císaři. Pouze odmítla chválit jeho nové šaty. Nežádala po nikom, aby se přidal. Ani

když ji zapřel kolega, který s ní jako partnerkou slavil svůj největší úspěch, neklesl barometr její duše hloub než na Líto. Ale právě slušnost je voda, která roztáčí mlýn špatného svědomí. Kdo už se studem propůjčoval hlas lži, aby měl za co si alespoň myslet svoje, nazval její jednání nepředložeností, kterou si sama škodí.

Ještě jednou, na podzim 1973, se našlo pár lidí, kterým její případ nedal spát, zpochybňoval poslední iluze, jimiž zaháněli skličující poznání, že i ze snílků mohou být cynici. V chebském DPS (Divadlo Pohraniční stráže), pár metrů od HMS (hranice míru a socialismu), směla nastudovat Matku Kuráž.

Jedno z posledních představení – přímo divadelní shodou okolností také 17. listopadu – jsem viděl. V době, kdy už vrchnost přesvědčila česká divadla, že jim v tvůrčím rozletu nejvíc škodí čeští dramatici, a to i v hledišti, bylo její opětovné pozvání paprskem normálnosti. Pochopil jsem, že v té chvíli má na své staré diváky větší právo než kdy předtím a jejich neúčast že jí ublíží víc než důsledky účasti, jaké si možná vymyslí nenormálnost.

Nikdy na ten večer nezapomenu. Autor Brecht, režisér Pistorius i ona strhli celý soubor k výkonu, při jakém divadelní prkna opravdu znamenají svět. Vrcholem byla Píseň o velké kapitulaci. Song ženy, která ve válce ztratí majetek, děti i štěstí, zpívala žena, která v míru ztratila dítě, zdraví a s touto jedinečnou výjimkou i práci. A my přesto uslyšeli Píseň o věčné odvaze. Když rozsvítili, viděl jsem tucet předních pražských herců plakat. Souzvukem údělu a úspěchu vracela důstojnost i jim.

Čas od času pak někdo z nich zmužile pronesl její jméno před bodře naladěnými státníky. Čas od času slíbili, že pro ni něco udělají. Čas od času dostala dokonce naději, která zhasla dřív, než se vrátila domů pro líčidla. Pak se dal slyšet významný ministr, že zklamala důvěru: přijala pozvání Václava Havla na představení jeho Žebrácké opery v Počernicích. Kdo si už přestal myslet svoje, aby mohl odložit i stud, nazval její jednání provokací. Ale ona jen prostě pochopila, že v té chvíli měl právo na diváky autor.

Dne 4. října tohoto roku večer se české divadlo vrátilo do 19. století. Vlasta Chramostová uspořádala představení doma,

z rukopisných pamětí, které jí půjčil Jaroslav Seifert: byla to i oslava jeho 75. narozenin. Scénu tvořil půlkruh krásných stolních lamp a sisálových závěsů – to vše se naučila vyrábět s neuvěřitelnou dokonalostí, aby její tvůrčí energie ani neprchala do prostoru, ani se nekazila v duši jako žluč.

Aby se prostě bez divadla nezbláznila.

Hleděl jsem střídavě přes hlavy desítek svátečně oděných i vzrušených diváků na herečku tak skvěle připravenou, že i civilnímu prostoru mezi toaletkou, knihovnami a gaučem vnutila magickou dimenzi jeviště, a z okna, na opravenou fasádu Národního muzea, kde přesto nezmizely stopy kulek.

Před domem se v autech nudili chlapci, kteří nedávno maturovali z české literatury a nyní byli pověření bojovým úkolem sledovat české spisovatele. V té souvislosti se mohl osud básníka-autora pamětí, osud herečky, osudy všech přítomných i osud většiny národa, tak podobný osudu muzea, jevit nezáviděníhodným.

Ale který osud je záviděníhodný, když na konci všech čeká tmavá lednice? Musí-li už člověk mít strach ze smrti, proč se má bát ještě i života? Kdo už by na to měl větší právo než tato žena? A ona jde a táhne svou káru, a na ní svá neštěstí, která odklízí stejně užitečně jako ty pískovcové balvany, co z nich zakládá za svou chalupou v Prysku přírodní scénu.

Vystoupí na ně a rozdává kuráž.

17. 11. 1976, samizdat

Pohled z okna

Mám psát tradiční fejeton o fejetonech v tomhle ročníku, ale když mně se chce o našich oknech. První, co jsem koupil do nového bytu, nebyl stůl ani sůl. Byl to triedr.

Když jsem poprvé vstoupil a shledal, že pí. Machová, která se inzertně zamilovala do mé komf. gars. na Karláku, nabízí směnou archaický bytostroj na uhlí, jehož jediným příslušenstvím je výška stropů, chtěl jsem pobýt pět minut. Ale došel

jsem k oknu a zdržel se u něho třináct let. I když jsme to tu pak dost vylepšili, zůstal největším, přestože nejlacinějším luxusem ten pohled z okna.

Tři západní jsou občanská. Průhled na druhé křídlo mi podává zprávy o stavu sousedů, dvůr svědčí o stupni cestovního ruchu. Byla léta, kdy fronta na víza mizela za rohem, a léta, kdy se do Švýcar zjevně nikomu nechtělo. V přilehlém parčíku vídám nejčastěji pana profesora Kosíka, jak skládá svou knihu nebo rozkládá s někým o poměrech; s léty se rozhlíží stále bděleji. Za parkem parkují občas páni, kteří musí mít vztah k umění, protože jezdí za mnou, jako by chtěli autogram a netroufali si. Až letos se jeden osmělil a vypáčil si mě z auta heverem, ale zrovna jemu jsem nedal.

Tři okna jsou církevní. Arcibiskupství vyhlíží jako filmová kulisa podepřená šprajcem. Turista může hledět hodiny, a nic. Ale místní si všimne i maličkostí: tuhle se zhoupla záclona, tamhle za kuželkami na balkonu se krčí koště. Ó, církev žije, i když se tváří jako mrtvý brouk. A jednou za tři čtyři měsíce zastaví před portálem chodec, druhý, desátý, do minuty je jich stovka, a už víme: ve Vítu kázal církevní šlechtic. Zástup postává jak u hereckého vchodu, a tu potlesk, takový decentní, zprvu jsme myslívali, že se v parčíku zvedli holubi. A už vychází hodnostář ke koštěti na balkon, má zářivé roucho, ale tváří se, jako by tu ani nebyl, letmo požehná, aby neurazil Boha, a ihned mizí, aby nerozhněval císaře. Ó, církev není dnešní. Jednou mi nedalo a vyběhl jsem mezi publikum. Samí Sasíci.

Východní okna jsou jen dvě, ale vydají za šest: jsou státní. Nejméně jednou týdně mě k nim od stolu zvedá muzika. Ať vaří v mosazi vznešený guláš à la Wagner anebo míchá v dřevech pudink dle Lehára, vždycky je to hymna, protože čestná rota trčí k poctě zbraň a na střeše pán vytahuje prapor. Koupil jsem si atlas vlajek a vyplatil se mi. Celý den pak cítím převahu nad všemi, kteří se dozví až z televize, co my u nás víme od rána: že prezident přijal velvyslance republiky Burunda a setrval s ním. Nikdy jsem o tom do zpráv ani nehlesl, cítil jsem, že je to za každého režimu věc důvěry mezi mnou a Hradem. V tomhle se na mě můžou spolehnout.

V tereziánském křídle, třicet kroků vzdušnou čarou, bydlívají hosté. Někteří – jako maršál Tito nebo Willy Brandt – postáli dokonce v okně, a kam se podívali? Logicky k nám naproti. Zdravili jsme všecky stejně srdečně, mám rád dobré sousedské vztahy. Jiní potentáti, hlavně bratrští, žili za okenicemi, ale stejně: kdyby mi nevěřili, šli spát přece jinam, ne? Rozhodně si na mě zatím nikdo odnaproti nestěžoval. Ostatně komu by vadilo, že mám stejný pohled z okna, to by byl hodně malý velikán.

Hojně pozoruju strážné pod Platzerovými Gladiátory. Střídají se po hodině, od šesti ráno do půl jedenácté v noci. Dva první si přinesou dřevěné rohožky, aby nestáli v mokru, poslední je uklidí a zamknou Hrad. Dávají klíč pod ně? Nevím. Zato vím, že pravý má za sebou knoflík, který mačká, když je zle. Nejhůř bylo v roce 1966, když přišla průtrž s vichřicí. Strážným to odneslo čepice a zvonili, že nejsou bojeschopní. Střída v pršiplášt'ích doklusala už taky bez čepic. Někdy se zvoní, když nečekaně vyjde z mraků ostré západní slunce. Velitel pak přijde nasadit strážným tmavé brýle.

Stráž se nesmí ani hnout a hlavně ani ceknout. To je zdrojem veselostí. Někdy přistoupí k strážným babička a vyptává se na cestu i na jiné zajímavosti. Když jí neodpovědí, řekne jim od plic, co o takových moresech soudí. Manekýny od Diora tu vytvářely pro fotografa živé obrazy: z modelů vždy prkenně trčel strážný. Líbilo se mi, že jim podržel, mohl je taky zastřelit. Nejvíc mě zaujal opilec, který dával strážím různé povely, míjel je pořadovým krokem a volal Nazdar, soudruzi! Zvonili teprve, když jim chtěl zkontrolovat hlavně, ale že to bylo v dobrých časech, zavedl ho velitel stráže za trest jen na zámecké schody, kterých je dvě stě sedm, a nechal jim ho napospas.

V zimě, když jsem k ránu dopsal a větral před spaním, jsem stráže i slyšel. Že byla tma a v tu dobu Hradem kale nikdo nešel, hovořily spolu přes šířku brány a jakýsi akustický trychtýř hnal tu řeč až ke mně. Myslel jsem, že prezidentova stráž mluví pořád jen o něm, ale oni vždycky o holkách! Takhle jsem se i dozvěděl, že pořád existuje noční podnik 5P, kde jsem byl před třiceti lety s kamarádem, dnes náhodou tajemníkem taky pana prezidenta. Ihned jsem tam zašel, a hleďme: ač svět jinak změněn k uzoufání, tam můžu i dnes volat stolním telefonem

bujnou blondýnu, tvrdit neviděn, že jsem inženýr Makovička, a ptát se vtipně, je-li ten chcípáček vedle ní její muž.

Někdy jsme se probudili a před branou stáli legionáři v ovinovačkách, jako by zrovna dorazili od Piavy, anebo stará armáda, ostřílená u Sokolova i Dunkerque. Ale my nejsme idioti, vzali jsme triedr a hned našli v roští pana režiséra Vávru nebo Trapla, jak točí nové pověsti české, ve kterých je všecko jinak.

U těch oken jsem si tedy opravdu užil. Vykláněl jsem se z nich při salvách na oslavu revoluce a zasklíval je po salvě proti kontrarevoluci. Prý se napřed střílelo od nás, ale já mám alibi: byl jsem 21. srpna 1968 v Římě. Snad pan skladatel Ilja Hurník, nevím, od té doby se straní. Viděl jsem odtud čtyřikrát, jak nám volí prezidenta, dvakrát, jak ho odvolují, a jednou, jak mi unášejí ženu. Ale nejvíc mně utkvěl obraz skoro nejstarší, z podzimu 1964, kdy jsem přespával, kde se dalo, protože se tady činili zedníci, instalatéři a truhláři. Přišel jsem je povzbudit, ale hlavně pohledět z oken, za nimiž v modrém dopoledni teple zářil pražský okr. První nádvoří se černalo státními karosériemi a růžolilo státními tvářemi. U limuzíny vprostřed hovořila s hlavou státu sama hlava světové socialistické soustavy, končila návštěva. Pak hlavy nastoupily, zabouchal veletucet dveří a naskočily desítky motorů, vpředu už túroval klín kožených motocyklistů. Uběhly dlouhé vteřiny a nádvoří se plnilo plynem jako balon. Tu vyskočil z limuzíny muž a spurtem zmizel v Matyášově bráně. Jeden výfuk za druhým se přestával chvět, až bylo ticho. Pak vyklusal z brány ofrakovaný číšník, obratně balancující stříbrným tácem s číší a lahví minerálky. Nikita Sergejevič Chruščov otevřel dveře a dlouze s chutí pil, netuše, že mu právě splnili poslední přání. Když doletěl domů, poslouchal ho už jen jeho věrný pes.

A to je pro dnešek o našich oknech a pro tenhle ročník ve fejetonech vše.

20. 3. 1977, samizdat

Bitva o pohled z okna

Měřeno ohlasem je domácí událostí číslo jedna naše stěhování. Sdělovací prostředky v čele s Rudým právem a ČST tvrdí, že k němu dochází, aby se někdejší čeledník Schwarzenberských vrátil lidu, jemuž je až dosud odpírán pohled na Prahu z našich oken. Dekrety ONV v Praze 1 a NVP, které nám byt odnímají, však praví, že mezinárodní konference uložily Československu zajistit naši vyhlídku pro diplomaty. Myslím, že nejblíž k pravdě měl městský prokurátor, když se mimoděk podivil, že u nás dosud nebyla vykonána domovní prohlídka, ač k ní dal souhlas.

Soudruh Málek ze Správy služeb diplomatického sboru (v našem domě koexistuje už půlstoletí desítka českých rodin s ambasádou de la Suisse) i soudruh Kučera z ONV Praha 1 prohlásili i na stanici Hvězda, že naše stěhování je zcela běžné, probíhá v obvyklých normách i termínech a nový byt je o tolik větší a komfortnější, že si ho vlastně ani nezasloužíme. Byli jsme se tam podívat. Je to nízký panelák mezi rodinnými domky, a kdybychom nabídku přijali, pomohlo by se všem. Dík jeho poloze se v něm dá prohlížet i zatýkat velmi decentně. Lesnatá rokle skýtá velké možnosti těm pisatelům výhrůžných anonymních dopisů, kteří své sliby mínili vážně. Odlehlost pak nutí člověka, který nesmí užívat auta ani telefonu, sedět na zadku a psát, zejména k stáru, až ohluchne a přestane vnímat vytí těžkých vozidel, projíždějících v nepřetržité koloně sedm metrů od okna. Škoda jen, že tak ideální byt je kubicky asi o třetinu menší než náš a sklep má rozměr dvougauče, takže bychom museli žít na bednách s knihami i archivem v poměrně skromném prostoru pod stropem.

Z toho důvodu jsme si dovolili dovolat se § 39 bytového zákona, který při stěhování z obecného zájmu ukládá úřadům, aby nám nabídly něco příhodnějšího, jako všem našim sousedům. Naše argumenty však byly shledány lehkými a zmínka o knihách dokonce směšnou. Úřady v odpověď zrychlily své úsilí: užívací právo na náš byt zaniklo 22. 3. ONV požádal o soudní vyklizení 23. 3. A soud, který potřeboval na projednání mé tiskové žaloby tři roky, vydal souhlas 24. 3. Nikomu ne-

vadilo, že k tomu dni nebyl nový byt ještě zkolaudován. Je to ostatně lapálie proti jiným právním chybám, pro něž by byla kauza za jiných okolností zmateční.

Všiml jsem si už dávno, že stát dbá, abych měl jako spisovatel co nejpestřejší zážitky. K tomu teď přibyla snaha dokázat mi názorně, oč hezčí je to v Rakousku. Náš pohled z okna toto úsilí silně paralyzoval. Proto mi dnes oznámil soudní sluha (byl tím potěšen stejně viditelně jako předtím soudruzi Málek a Kučera), že budeme hned po oslavě osvobození, přesněji 11. května v 9.00, vystěhováni exekučně, o čemž jsem dosud pouze čítal v sociálních románech. Množí se dotazy, jak to proběhne. K tomu mohu jen citovat usnesení:

„Vyklizení bude provedeno tím způsobem, že vykonavatel vykáže povinné (to jsme my), odstraní jejich movité věci a odevzdá byt i s klíči vlastníku domu. Movité věci přestěhuje vykonavatel do náhradního bytu, a pokud (předvídá soud) se tam snad nevejdou, odevzdá je do úschovy národnímu výboru. Nevyzvednou-li si povinní věci do 6 měsíců, budou prodány. Bude-li byt uzavřen a povinní nebudou ihned k dosažení, otevře vykonavatel byt úředně a provede přestěhování."

Množí se dotazy, jak se při tom zachováme my.

Nejraději bych se s nimi pral. Překvapil jsem už nejednoho krasavce, který se chtěl předvést jako ostrý hoch v domnění, že spisovatel má v žilách inkoust a svaly z papíru; a cosi mi říká, že mužem se může zvát jen ten, kdo hájí práh svého domu třeba s perlíkem. Ale předpokládám, že autoři tohohle grandguignolu sami nepřijdou a nechají tu nádeničinu jiným. A pak: muži hájící svůj práh jsou dnes šmahem zavíráni za výtržnictví.

V noci, kdy po mém (dosud) modrém (dosud) stropě běží filmy vzpomínek i představ, mě už i napadlo, že by bylo nejlepší prostě skočit z okna. Ale vyděsilo mě, že by potěšení úřadů dostoupilo vrcholu, zatímco kamarádi by museli podstoupit další pohřeb s estébáckou televizí.

Takže jsme od fantazie u reality. Ať už jim otevřem nebo neotevřem – čímž získáme pár cenných minut, kdy budeme intenzivně hledět z okna, abychom si ten pohled zapamatovali –, nakonec stanou v bytě a řeknou, že už tu nejsme doma. Co pak? Stěhovat se? Aby mohli soudruzi M a K na stanici Hvězda

tvrdit, že jsme vděčně akceptovali jejich velkorysost? To raději to tam nechat a jít, ať si s tím naloží, jak se jim zlíbí. Ale vždyť, děsí se přátelé, vám všecko potlučou!

A tu chci zmínit zajímavý úkaz. Když mi 10. ledna unesli pod okny ženu, byl jsem šokován. Když mě 11. ledna vypáčili z auta, zuřil jsem. Když nám 13. ledna zrušili telefon, rozhořčilo mě to. Když mi 21. ledna vzali řidičský průkaz, rozzlobil jsem se. Když mi 9. února zastavili sociální a důchodové zabezpečení, byl jsem uražen. Ale teď, když nám berou s pohledem z okna i střechu nad hlavou, shledávám, že útisk má i svou lepší stránku. S vymoženostmi, které mizí škrtem úředníkova pera, ačkoliv k jejich vynaložení i uzákonění potřebovalo lidstvo staletí, jako by po úvodním šoku odplýval ze života balast a navracela se do něho původní svoboda. Vždyť v časech, kdy se zrovna na městských věžích nekolíbají viselci, to není koneckonců nikdy nic jiného než strach o pár blbých sklenic, co nutí dospělé muže, aby raději rozbili, řečeno s Leonidem Andrejevem, křišťálovou vázu svého života. Avšak, řečeno česky, získám-li kapitulací telefon, koho jím budu volat, vrátí-li mi auto, ke komu v něm pojedu, a zachráním-li byt, kdo mě v něm navštíví?

Sotva ti, o které stojím.

Takto však vezmu svou ženu, psa, papouška a psací stroj, má žena vezme můj holicí strojek, své mastičky, pro nás trochu prádla a pro zvěř něco žrádla, a půjdeme, kam nás napadne a kde nás nechají.

Budem nejspíš smutní, ale určitě svobodní.

A tak nikoli statečnost, paličatost nebo bezcitnost, ale prostá logika věcí učí člověka poznat skutečnou stupnici hodnot.

Jistá desetiletá žena jménem Jolana, se kterou často pobývám, se mě nedávno zeptala: máš rád hvězdy? Než jsem uvážil odpověď, pokračovala: já ne, když na ně koukám, je mi zle. Tento pocit, který znám už dávno, lze zpracovat dvojím způsobem. Buď, že smyslem všeho je sama existence. Anebo, že to jediné, čím směšná lidská bytost může čelit těm strašným hvězdám, je vlastní důstojnost.

Sbohem, okno. Na shledanou, pohlede.

5. 5. 1977, samizdat